

STATISTIKASÜSTEEMI JA EESTI VABARIIGI JUHTIMISSÜSTEEMI SUHTED

Mart Sõrg, Villem Tamm

Eesti Vabariiki võib süsteemiteooria seisukohalt käsitada kui juhtimissüsteemi, kus juhitava alamsüsteemi rollis on kõik majandus- ja sotsiaalelu sfäärid, juhtivsüsteemi rollis aga valitsus. Eelarvekulude kavandamise ning kulude tegeliku täitmise kaudu realiseerib valitsus põhilise osa oma juhtimisfunktsioonist. Juhtivsüsteemi eesmärki võib siinjuures tinglikult kujutada kaheosalisena:

1) EV eelarve ja kohalike eelarvete tulude täitmise tagamine maksude ja muude tulude laekumisega vähemalt kavandatud struktuuris ja mahus;

2) EV eelarve ja kohalike eelarvete kulude otstarbeka täitmise tagamine vähemalt kavandatud struktuuris ja mahus.

Üsnagi põgus arutlus ülaltoodud eesmärgi üle võimaldab väita, et eelarve tulude täitmine on eelarve kulude täitmise eelduseks, kusjuures kulude täitmine omakorda on järgmise ringi tulude täitmise eelduseks kas endises või laiendatud mahus. Järelikult tulenevad eesmärgi osad sisuliselt üksteisest ning ka toimivad samaaegselt.

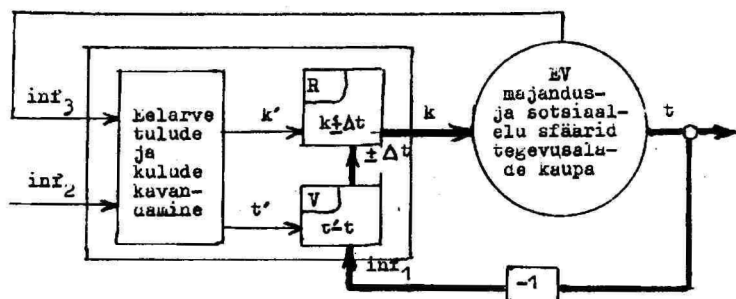
Taolise juhtimissüsteemi põhikomponente ja -funktsioone koos vastavate sisend- ja väljundinfo voogudega kajastab joonis 1.

Joonisel 1 toodud juhtimissüsteemi normaalse toimimise tagab suures osas inf_1 ja inf_2 kvaliteet, operatiivsus ja maht. Kuidas peaks sellist informatsiooni hangitama? Riigi statistikasüsteemi ülalpidamine on üsna kallis lõbu. Eesti Vabariigi praegustes tingimustes on see eriti tuntav, kuna:

* informatsioon (sealhulgas statistiline) ei ole veel vajalikul määral väärtustatud, mistõttu tundub, et teeme ainult kulutusi ilma piisava tulemuseta;

* arvestus ja statistiline aruandlus on ebaratsionaalselt korraldatud;

* vaesus ja majanduse jätkuv allakäik ei soodusta kulutuste tegemist info hankimiseks ja tarbimiseks.

Joonis 1. Eelarve tulude ja kulude tegeliku täitmise juhtimissüsteem: k – eelarvekulude tegelik täitmine majandus- ja sotsiaalelu sfääride kaupa (juhitava süsteemi sisendsuurus); t – eelarvetulude tegelik täitmine majandus- ja sotsiaalelu sfääride kaupa (juhitava süsteemi väljundsuurus); k' ja t' – valitsuse ja rahandusministeeriumi koostööna kavandatud eelarvekulud ja eelarvetulud; V – juhtivsüsteemi koosseisu kuluv võrdlev komponent (nt. raamatupidamisarvestus), mis fikseerib eelarvetulude tegeliku täitmise hälbed kavandatust ($t' - t = \pm \Delta t$); $\pm \Delta t$ – positiivne või negatiivne hälve, mis on kavandatud eelarvekulude vastava korrigeerimise signaaliks. Kui $\Delta t = 0$, siis korrigeerimist ei toimu; R – juhtivsüsteemi koosseisu kuuluv reguleeriv komponent, kus toimub kavandatud eelarvekulude korrigeerimine ($k' \pm \Delta t = k$); inf_1 – tagasisideinformatsioon eelarvetulude tegeliku täitmise kohta; inf_2 – statistiline ning ametkondade funktsionaalne informatsioon majandus- ja sotsiaalelu sfääride kohta; inf_3 – informatsioon müra võimalike väärtuste või tekkimistõenäosuste kohta.

Üsna hõlpsasti võib tekkida ja süveneda ekslik arvamus, et statistikasüsteem kui selline ennast ei õigustagi. Seda enam, et ekstensiivmajandamise tingimustes võib iga ettevõtte, ametkond ja ministeerium enda funktsioneerimiseks vajaliku arvestuse ja statistika ise organiseerida. Tegelik elu näitab aga, et pole ühtegi tugeva majandusega riiki, kus oleks õnnestunud ilma statistika-

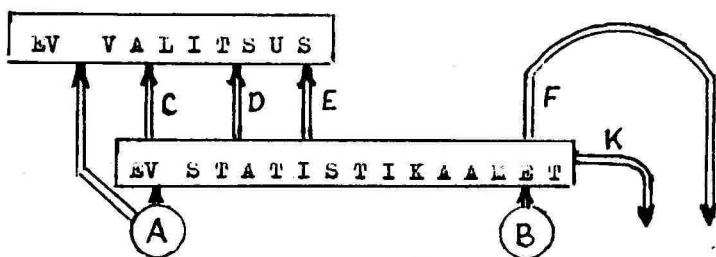
süsteemita hakkama saada. Milline statistikasüsteem sobiks Eesti Vabariigile? Kas ta peaks olema kõiki tasandeid läbiv suur süsteem või piisab ainult riigi tasandil funktsioneerivast statistikaametist?

Et küsimusele vastamist veidi lihtsustada, jaotame kogu informatsiooni tinglikult kaheks osaks:

- 1) funktsionaalne informatsioon,
- 2) statistiline informatsioon.

Funktsionaalse informatsiooni hankimise, töötlemise ja talletamisega tegelevad majandus- ja sotsiaalelu sfääris kõik ametkonnad. Seda nõuab otseselt nende töö iseloom (täidetav funktsioon). Funktsionaalne informatsioon liigub alt üles ja tagasisidet pidi ka ülalt alla, moodustades funktsionaalse informatsiooni süsteemi. Suur osa sellest samast funktsionaalsest informatsioonist tõmmatakse praegu aruandluse mitmes eksemplaris vormistamisega paralleelselt eksisteerivasse statistikasüsteemi, kus temast saab statistiline informatsioon. Viimane moodustab esimesena mainitud süsteemi mitmes osas dubleeriva statistilise informatsiooni süsteemi. Kas niisugune dubleerimine EV huvidest lähtudes ennast ka õigustab?

Käesoleva artikli autorid on seisukohal, et statistikaameti abi on vajalik just riigi tasandil. Sellekohase informatsioonisüsteemi visuaalne skeem on esitatud joonisel 2.

Joonis 2. EV juhtimissüsteemi infosüsteemi visuaalne skeem:

A – ametkondade funktsionaalne informatsioon, mis talletatakse ministriumide-ametkondade lõikes vahetult statistikaameti andme-panka. Ta võib olla talletatud ka madalamatel tasanditel (nt. ministeeriumides, maakonna- või linnavalitsustes) tingimusel, et ta on sealt operatiivselt kättesaadav. Sama ametkondade informatsioon on ministrite ja ametkonna juhtide kaudu vahetult kasutatav ka valitsuse tasandil.

Lõviosa A informatsioonist laekub nelja ministeeriumi-ametkonna vahendusel:

1) rahandusministeerium koos maksuametitega. Siia koonduvad ettevõtete ja asutuste raamatupidamise aastaaruanded, tuludeklaratsioonid ning andmed eelarve tulude ja kulude täitmise kohta;

2) riigipank koos kommertspankadega. Siia koondub informatsioon rahade liikumise kohta piirkonniti ja sektorite vahel. Selgub finantsolukorra dünaamika riigi sees ja sellest väljas (rahajääkide ja võlgade nimetused). Niisuguse statistika korraldamisel sobiks meie arvates eeskujuks võtta Soome pankade finantsstatistika;

3) tööministeerium koos tööhõivetalitustega. Siia koonduvad andmed töötajate, töötute ning vabade töökohtade arvu ning struktuuri kohta;

4) sotsiaalhooldusministeerium koos sotsiaalhooldusosakondadega. Selle ministeeriumi funktsionaalne informatsioon laekub sotsiaalhooldusosakondade vahendusel (vt. EV sotsiaalmaksu rakendamise juhendi lisa 2).

Ülejäänud ministeeriumide-ametkondade eripära seisneb aga selles, et nad on sunnitud peale funktsionaalse informatsiooni produseerima veel mõningase lisaaruandluse selleks, et rahuldada ülalnimetatud nelja ministeeriumi-ametkonna nõudmised. Niiviisi lülitatakse nad EV juhtimissüsteemi teenindavasse üldisesse infosüsteemi. EV Statistikaametil peab olema võimalus sõlmida kokkuleppeid ministeeriumide ja ametkondadega neilt täiendava informatsiooni hankimiseks, kui see on EV jaoks otstarbekas. Mingil juhul ei tohi võimaldada olukorda, kus statistikat tehakse statistikasüsteemi enda pärast;

B – informatsioon, mis laekub EV statistikaameti korraldatud spetsiaalvaatlustest;

C – koondaruanded, analüüsid ja sünteetilised näitajad Eesti valitsusele;

D – koondnäitajad ja aruanded riikidevahelisteks võrdlusteks;

E – spetsiaalsed tellimustööd valitsusele;

F – kogumikud, teatmikud, bulletäänid, brošüürid laiatarbeks;

K – koondaruanded, analüüsid, sünteetilised näitajad ja tellimustööd ministeeriumidele-ametkondadele ning maakonna-, linna- ja vallavalitsustele.

THE ROLE OF STATISTICAL SYSTEM IN MANAGEMENT OF ESTONIAN REPUBLIC

Mart Sõrg, Villem Tamm

Summary

The purpose of this paper is to discuss some of the major problems of statistical service in the Government of Estonian Republic.

One of the directions of statistical development is to broaden the presentation of information for decision-making on different issues of socio-economic policy and economic development of the country. Our aim is to reduce terms of statistical information collection and processing, to perfect and simplify the existing reporting and accounting system in accordance with the demands of restructuring the economic mechanism and management system.

СТАТИСТИЧЕСКАЯ ИНФОРМАЦИЯ И СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЯ ЭСТОНСКОЙ РЕСПУБЛИКОЙ

Март Сырг, Виллем Тамм

Резюме

Качество управления государством во многом зависит от качества системы информации, которая обслуживает управляющую систему.

В данной статье авторы рассматривают возможности построения целесообразной системы информации, которая обслуживала бы систему управления Эстонской Республикой с участием в ней системы статистической информации.